

Lausunto

luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakasmaksuista
(Lausunto on toimitettu sähköisenä versiona sosiaali- ja terveysministeriöön.)

Yleisiä huomioita

Yhdenvertaisuus edistyy, mutta ei varmistu

Asiakasmaksuista säättäminen lain tasolla on kannatettavaa. Maakuntien tehtäväksi esitettävä vastuu maksujen perimisestä lisää sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakkaiden yhdenvertaisuutta, mutta maakunnille esitetty liikkumavara perittävien maksujen tason määrittelyssä ei kuitenkaan varmista palvelujen käyttäjien yhdenvertaisuuden tosiasiallista toteutumista valtakunnallisesti. Asiakasmaksujen, lääkekulujen ja matkakulujen korvaamiskäytäntöjä kehitettävä

Asiakkaiden mahdollisuuksia tarpeenmukaisten ja riittävien sosiaali- ja terveyspalvelujen käyttöön edistää osaltaan ehdotettu sääntely tasasuuruisten maksujen maksukatosta. Asiakasmaksujen voimakas kohdistuminen pienituloisille ja sairaille henkilöille edellyttää jatkossa asiakasmaksulain mukaisen maksukaton sekä lääkekustannusten vuosiomavastuun (lääkekatto) yhdistämistä yhdeksi maksukatoksi, jolloin tehokkaammin varmistetaan pienituloisille henkilöille tarpeenmukaisten sosiaali- ja terveyspalvelujen käyttö. Pienituloisten ja sairaiden henkilöiden välttämättä tarvitsevien terveyspalvelujen käyttömahdollisuuksiin liittyvät olennaisesti myös sairausvakuutuslain mukaan korvattavat matkakustannukset (nk. matkakatto). Koska näiden matkojen järjestämistä ja korvauksia koskevia kysymyksiä selvittämään on vastikään asetettu työryhmä, niin nyt lausuttavana olevan esitysluonnoksen pohjalta ei ole mahdollista arvioida asiakkaille kohdistuvan maksurasituksen kokonaisuutta ja sen mahdollisia vaikutuksia tarpeenmukaisten palvelujen käyttöön erityisesti kaikkein heikoimmassa asemassa olevien henkilöiden kannalta.

Maksujen määräytyminen ja seuranta vaatii toimivia tietojärjestelmiä ja palvelukäytäntöjä. Asiakkaiden yhdenvertaisuuden toteutumista tukee se, että ehdotetun valinnanvapauslain mukaisista palveluista perittävät asiakasmaksut olisivat yhtäläiset kaikkien palveluntuottajien osalta. Asiakkaiden oikeusturvaa vahvistaa maakunnalle esitetty velvollisuus seurata asiakkaiden kaikkien tasasuuruisten maksujen ja siten maksukaton kertymistä palveluntuottajasta riippumatta. Seurantavelvollisuuden toteutuminen edellyttää kuitenkin kuten esitysluonnoksessakin todetaan toimivien tietojärjestelmien käyttöön saamista.

Ehdotettu säännös asiakasmaksujen alentamista ja perimättä jättämisestä selkeyttää sinänsä asiaa koskevaa sääntelyä ja käytäntöjä. Asiakkaiden tosiasiallinen mahdollisuus hakea maksun alentamista tai poistamista halutaan turvata palvelujen järjestäjien ja tuottajien yleisellä tiedonantovelvollisuudella sekä asiakkaalle tarjottavalla riittävällä avulla ja ohjauksella. Talentia suhtautuu varauksellisesti siihen, että maakunnissa mahdollisesti sosiaalityöntekijät nimettäisiin ensisijaisiksi tahoiksi antamaan lisätietoja maksun alentamista ja perimättä jättämisestä koskevista asioissa. Ensisijaisiksi tahoiksi soveltuvat asiakasmaksupäätöksiä tekevät yksiköt, jotka voivat ohjata asiakkaita edelleen sosiaalityöhön silloin kun on ilmeistä, että asiakkaan tilanteessa tarvitaan kokonaisvaltaista sosiaalista ja taloudellista sosiaalityön ammatillista arviointia.

Lakiesityksessä suositellaan tarkoituksenmukaisesti, että asiakkailla olisi käytössä lomake, jota he voisivat käyttää hakiessaan maksujen alentamista tai perimättä jättämistä asiakkaan maksukyvyyn mukaan määräytyvästä terveystalouden maksusta, sosiaalipalvelusta tai lyhytaikaisesta laitoshoidosta tai muusta maakunnan järjestämistä vastuulle kuuluvasta palvelusta. Perustellusti maakunnalle ehdotetaan myös oikeutta omasta aloitteestaan alentaa maksua tai jättää se kokonaan perimättä jo ennen mahdollisen toimeentulotuen myöntämistä. Asiakkaiden oikeusturvan toteutumisen kannalta on olennaista se, että maksun alentamista tai perimättä jättämistä koskeviin päätöksiin on mahdollista hakea oikaisua.

Psykoteraapiaa voivat antaa myös sosiaalihuollon laillistetut ammattihenkilöt

Terapia määritellään lakiesityksen 3 §:n 21 kohdassa terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 2 §:n mukaisen terveydenhuollon ammattihenkilön antamaksi palveluksi. Säännöksessä yhtenä terapiamuotona luetellaan myös psykoterapia. Psykoterapia on kuitenkin terapiamuoto, jota voivat antaa myös henkilöt, joilla on terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun asetuksen (564/1994) 2 a §:n mukainen psykoterapeutin ammattinimikkeen käyttöoikeuteen johtava koulutus. 1.9.2018 voimaan tulleen em. säännöksen mukaan psykoterapeutin ammattinimikkeen käyttöönoton edellytyksenä on soveltuvan tutkinnon suorittamisen jälkeen ennen psykoterapeuttikoulutuksen aloittamista hankittu vähintään kahden vuoden työkokemus mielenterveyspalveluissa tai sitä vastaavassa tehtävässä ja että ennen psykoterapeuttikoulutusta on suoritettu joko soveltuva ylempi korkeakoulututkinto (esim. YTM, sosiaalityöntekijä) tai soveltuva sosiaali- ja terveystalouden ammattikorkeakoulututkinto (esim. sosionomi AMK), johon tulee sisältyä tai sen lisäksi olla suoritettuna yhteensä 30 opintopisteen psykologian tai psykiatrian opinnot tai sairaanhoitajan opistoasteen tutkinto ja tutkinnon lisäksi erikoistuminen psykiatriaan, jos tutkintoon ei ole sisällynyt psykiatrian opintoja taikka muu edellä mainittuja koulutuksia vastaava ulkomailta suoritettu koulutus.

Em. säännösten mukaan psykoterapeutin koulutukseen johtavaan koulutukseen ovat kelpoisia hakeutumaan muun muassa laillistetut sosiaalityöntekijät ja sosionomit. Talentia edellyttää, että sekä säännöstä että sen yksityiskohtaisia perusteluja täsmennetään terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun asetuksen 2 a §:n kirjauksilla.

1 luku.

Yleiset säännökset

1 §. Lain tarkoitus

Lain tarkoitus on perusteltu ja se parantaa sosiaali- ja terveystalouden palvelujen asiakkaiden mahdollisuuksia yhdenvertaiseen sosiaali- ja terveystalouden palvelujen käyttöön. Maakunnille esitetty liikkumavara perittävien maksujen tason määrittelyssä ei kuitenkaan varmista palvelujen käyttäjien yhdenvertaisuuden tosiasiallista toteutumista valtakunnallisesti.

2 §. Soveltamisala

Soveltamisala on kattava, kun laissa ehdotetaan säädettäväksi kaikkien maakunnan järjestämistä vastuulle kuuluvien sosiaali- ja terveystalouden palvelujen maksuista, maksujen määräämisestä ja niiden perimisestä

maakunnan tehtävänä sekä asiakkaille maksuttomista palveluista. Yksinomaan käyttämättä ja peruuttamatta jätetystä palvelusta suoritettavan niin kutsun sakkomaksun perimisen säätäminen palveluntuottajan tehtäväksi on perusteltua.

3 §. Määritelmät

Terapian määrittely lakiesityksen 3 §:n 21 kohdassa terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 2 §:n mukaisen terveydenhuollon ammattihenkilön antamaksi palveluksi jää puutteelliseksi. Säännöksessä yhtenä terapiamuotona luetellaan myös psykoterapia. Psykoterapia on kuitenkin terapiamuoto, jota voivat antaa myös henkilöt, joilla on terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun asetuksen (564/1994) 2 a §:n mukainen psykoterapeutin ammattinimikkeen käyttöoikeuteen johtava koulutus. 1.9.2018 voimaan tulleen em. säännöksen mukaan psykoterapeutin ammattinimikkeen käyttöönoton edellytyksenä on soveltuvan tutkinnon suorittamisen jälkeen ennen psykoterapeuttikoulutuksen aloittamista hankittu vähintään kahden vuoden työkokemus mielenterveyspalveluissa tai sitä vastaavassa tehtävässä ja että ennen psykoterapeuttikoulutusta on suoritettu joko soveltuva ylempi korkeakoulututkinto tai soveltuva sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto, johon tulee sisältyä tai sen lisäksi olla suoritettuna yhteensä 30 opintopisteen psykologian tai psykiatrian opinnot tai sairaanhoitajan opistoasteen tutkinto ja tutkinnon lisäksi erikoistuminen psykiatriaan, jos tutkintoon ei ole sisältynyt psykiatrian opintoja taikka muu edellä mainittuja koulutuksia vastaava ulkomailla suoritettu koulutus. Em. säännösten mukaan psykoterapeutin koulutukseen johtavaan koulutukseen ovat kelpoisia hakeutumaan muun muassa laillistetut sosiaalityöntekijät ja sosionomit.

Talentia edellyttää, että sekä säännöstä että sen yksityiskohtaisia perusteluja täsmennetään terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun asetuksen 2 a §:n kirjauksilla.

4 §. Palvelusta perittävä maksu

Sosiaali- ja terveyspalvelujen käynnissä olevan toimintaympäristön jatkuvan muutoksen vuoksi on tärkeää, että ne maakunnan vastuulle kuuluvat sosiaali- ja terveyspalvelut, joiden maksuista ei säädetä nyt ehdotetussa laissa, olisivat esitetyllä tavalla maksuttomia.

5 §. Maksun alentaminen ja perimättä jättäminen

Ehdotettu säännös asiakasmaksujen alentamista ja perimättä jättämisestä selkeyttää sinänsä asiaa koskevaa säätelyä ja käytäntöjä. Asiakkaiden tosiasiallinen mahdollisuus hakea maksun alentamista tai poistamista halutaan turvata palvelujen järjestäjien ja tuottajien yleisellä tiedonantovelvollisuudella sekä asiakkaalle tarjottavalla riittävällä avulla ja ohjauksella. Talentia korostaa, että tieto maksua koskevista järjestelyistä olisi asiakkaan oikeusturvan kannalta perusteltua antaa palvelun tosiasiallisen käytön kannalta mahdollisimman oikea-aikaisesti eli jo palvelua koskevaa päätöstä tehtäessä tai palvelua suunniteltaessa tai pääsääntöisesti viimeistään ennen ensimmäistä palvelutapahtumaa tai sen yhteydessä.

Talentia suhtautuu varauksellisesti siihen, että maakunnissa mahdollisesti sosiaalityöntekijät nimettäisiin ensisijaisiksi tahoiksi antamaan lisätietoja maksun alentamista ja perimättä jättämistä koskevissa asioissa. Ensisijaisiksi tahoiksi soveltuvat asiakasmaksupäätöksiä tekevät yksiköt, jotka voivat

ohjata asiakkaita edelleen sosiaalityöhön silloin kun on ilmeistä, että asiakkaan tilanteessa tarvitaan kokonaisvaltaista sosiaalista ja taloudellista sosiaalityön ammatillista arviointia.

Lakiesityksessä suositellaan tarkoituksenmukaisesti, että asiakkailla olisi käytössä lomake, jota he voisivat käyttää hakiessaan maksujen alentamista tai perimättä jättämistä asiakkaan maksukyvyyn mukaan määräytyvästä terveystalouden maksusta, sosiaalipalvelusta tai lyhytaikaisesta laitoshoidosta tai muusta maakunnan järjestämistä vastuulle kuuluvasta palvelusta.

Perustellusti maakunnalle ehdotetaan myös oikeutta omasta aloitteestaan alentaa maksua tai jättää se kokonaan perimättä jo ennen mahdollisen toimeentulotuen myöntämistä. Kannatettavaa on ehdotettu sääntelyä siitä, että maksun alentamista, sen kokonaan poistamista tai jo määrätyn maksun perimättä jättämistä koskevan päätöksen olisi aina oltava ensisijainen toimenpide ennen toimeentulotuen myöntämistä. Asiakkaiden oikeusturvan toteutumisen kannalta on olennaista se, että maksun alentamisesta tai perimättä jättämisestä on tehtävä kirjallinen päätös, johon on liitettävä oikaisuvaatimusohje.

6 §. Maksun periminen

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden oikeusturvaa parantaa ehdotettu säännös oikaisuvaatimusohjeen liittämisestä kaikkiin niin tasasuuruisiin kuin asiakkaan maksukyvyyn mukaan määräytyviin ehdotetun lain mukaisiin laskuihin mukaan lukien niin kutsutut sakkomaksut.

7 §. Päätös tulosidonnaisesta maksusta

Ehdotus on kannatettava.

2 luku.

Maksuttomat palvelut

8 §. Maksuttomat sosiaalipalvelut

Ehdotus on kannatettava.

3 luku.

Maksukatto

10 §. Maksukatto

Ehdotus on sinänsä kannatettava. Asiaksmaksujen voimakas kohdistuminen pienituloisille ja sairaille henkilöille edellyttää kuitenkin jatkossa asiakasmaksulain mukaisen maksukaton sekä lääkekustannusten vuosiomavastuun (lääkekatto) yhdistämistä yhdeksi maksukatoksi, jolloin tehokkaammin varmistetaan pienituloisille henkilöille tarpeenmukaisten sosiaali- ja terveystalouden palvelujen käyttö. Pienituloisten ja sairaiden henkilöiden välttämättä tarvitsevien terveystalouden palvelujen käyttömahdollisuuksiin liittyvät olennaisesti myös sairausvakuutuslain mukaan korvattavat matkakustannukset (matkakatto). Koska näiden matkojen järjestämistä ja korvauksia koskevia kysymyksiä selvittämään on vastikään asetettu

työryhmä, niin nyt lausuttavana olevan esitysluonnoksen pohjalta ei ole mahdollista arvioida asiakkaille kohdistuvan maksurasituksen kokonaisuutta ja sen mahdollisia vaikutuksia tarpeenmukaisten palvelujen käyttömahdollisuuksiin erityisesti kaikkein heikoimmassa asemassa olevien henkilöiden kannalta.

11 §. Maksukattoa kerryttävät palvelut

Talentia katsoo, että omaishoitajan vapaan ajaksi hoidettavalle annettavista palveluista ehdotetun lain 30 §:n mukaan perittävät maksut tulee sisällyttää maksukattoon toisin kuin lakiluonnoksessa ehdotetaan.

Kannatettavaa on suun terveydenhuollon käyntimaksujen ja hoitotoimenpidemaksujen sisällyttäminen maksukattoon.

12 §. Maksujen seuranta

Maakunnalle esitetty velvollisuus seurata asiakkaiden kaikkien tasasuuruisten maksujen ja siten maksukaton kertymistä palveluntuottajasta riippumatta. Seurantavelvollisuuden toteutuminen edellyttää kuitenkin kuten esitysluonnoksessa todetaan sellaisia tietojärjestelmäratkaisuja, jotka sisältyvät palvelutuotannon seurantapalvelun vaatimusmäärittelyyn.

4 luku.

Tasasuuruiset maksut

13 §. Sosiaali- ja terveyskeskuksen avosairaanhoito

Säännös on sinänsä kannatettava. Asiakaskäyntien seuranta ja niiden pohjalta määräytyvien asiakasmaksujen hallinnointi ja laskuttaminen edellyttää kehittyneitä tietojärjestelmiä.

14 §. Sairaalan poliklinikkakäynti

Säännösehdotus maksun perimättä jättämisestä asiakkaalta, jonka käynti liittyy mielenterveys- ja päihdehoitoon myös kiireellisessä terveydenhuollossa, on kannatettava.

19 §. Terapia

Psykoterapian säätäminen maksuttomaksi on perusteltu ehdotus. Terapian määrittelyn osalta ks. 3 §:n yhteydessä esitetyt huomiot.

33 §. Käyttämättä ja peruuttamatta jätetty palvelu

Ilman hyväksyttävää syytä käyttämättä jääneestä ja peruuttamattomasta palvelusta perittävästä niin kutsutusta sakkomaksusta on tarpeen tiedottaa kaikkia palvelujen käyttäjiä saavutettavilla tavoilla samassa yhteydessä kuin tiedotetaan varattujen palveluaikojen siirtämisistä ja peruuttamisista.

5 luku.

Maksukyvyyn mukaan määräytyvät maksut

35 §. Kotona annettava palvelu

Koska lainsäädännössä kotona annettavat palvelut on määritelty palveluasumista lukuun ottamatta varsin yleisellä tasolla, niin erityisesti paljon erilaisia kotona annettavia palveluja tarvitsevat henkilöt ovat keskenään eriarvoisessa asemassa palvelutarjonnan ja palveluista perittävien maksujen voidessa vaihdella maakunnittain. Lisäksi kotona annettaviin palveluihin liittyvistä tukipalveluista perittävien maksujen vaihtelut sekä niiden ohella tarvittavat mahdolliset yksityisten palveluntuottajien lisäpalvelut nostavat runsaasti ja useita eri palveluja tarvitsevien henkilöiden maksurasitusta. Kokonaismaksurasitus muodostuu tällöin usein suureksi ja voi estää tarpeenmukaisten ja välttämättömien palvelujen käytön. Siksi maksujen alentamista ja perimättä jättämisen käytäntöjä tulee maakunnissa kehittää ja ottaa käyttöön sellaisia asiakkaiden tosiasiallisen yhdenvertaisuuden varmistavia maksukäytäntöjä, jotka turvaavat kaikille asiakasryhmille tasapuoliset mahdollisuudet välttämättömien sosiaali- ja terveystalvelujen käyttöön.